

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТАРИФУ НА РОЗПОДІЛ ГАЗУ В СКЛАДІ ЦІНИ ГАЗУ ДЛЯ СПОЖИВАЧІВ

О. О. Столяр, аспірант, Івано-Франківський національний технічний університету нафти і газу, Stolar4@ukr.net, orcid.org/0000-0002-2128-1636

Методологія дослідження. Результати отримані за рахунок використання методу структурного аналізу. Цей метод дослідження статичних характеристик ієрархічно впорядкованої системи шляхом виділення в ній підсистем і елементів різного рівня дозволяє визначити відносини і зв'язки між ними. Об'єктом дослідження структурного аналізу в даному випадку є тариф на розподіл газу газорозподільними підприємствами як варіант впорядкованої системи, структура якої буде виявлена в процесі декомпозиції системи, що дозволить всебічно оцінити властивості системи в цілому.

Результати. Проаналізовано тариф як складову ціни газу для кінцевого споживача, що дало можливість розкрити його роль у процесах спеціалізації і комплексоутворення галузі, а також проаналізовано власну компонентну структуру такого тарифу, яка відобразила сукупність його функціональних компонентів. Проведено структурний аналіз на прикладі проектного тарифу на послуги розподілу природного газу ПАТ «Івано-Франківськгаз», розглянуто детально кожен складову планової тарифної виручки та виділено структурні співвідношення окремих складових. Визначено, що газорозподільні компанії законодавчо поставлені в умови самокупності на фоні значної регульованості державними органами в питаннях формування тарифу. Це зумовлює накопичення недоотриманої тарифної виручки роками, провокує неспроможність виконувати план розвитку через нестачу частини коштів. Але з іншого боку, розглянувши всі складові планового тарифу на досліджуваному підприємстві, розкрито складність та ієрархічність зв'язків, які діють у даній галузі.

Новизна. У ході розробки теоретичних та методичних аспектів для дослідження складових тарифу на розподіл газу газорозподільними підприємствами та вивчення місця такого тарифу в структурі ціни газу для споживачів з метою подальшого удосконалення механізму тарифоутворення на послуги таких компаній виявлено ключові елементи системи розподілу газу задля коректного визначення як складових, так і причино-наслідкових зв'язків у процесі встановлення тарифу.

Практична значущість. Отримані результати структурного аналізу тарифу на розподіл газу у складі ціни газу для споживачів спрямовані на вивчення тарифоутворення на енергетичному ринку, особливо в контексті відносин відповідних елементів газорозподільної системи та кінцевих споживачів із подальшим врахуванням досвіду різних країн та регіонів, проблематики державно-регулюючого процесу.

Ключові слова: тариф на розподіл природного газу, газорозподільні компанії, структурний аналіз, планова тарифна виручка, планові виробничі витрати, ціна газу, послуги газорозподільних компаній.

Постановка проблеми. Головним енергетичним ресурсом є газ, питання формування ціни на який носить стратегічний характер. З одного боку для господарських суб'єктів це – сировинний ресурс, тому його вартість спричиняє рівень витрат товаровиробників і податкові надходження в бюджети

різного рівня. З іншого боку, рівень ціни на газ стає важливим фактором соціальної стабільності в регіонах, які характерні відмінними рівнями соціально-економічного розвитку. Такі умови актуалізують потребу глибокого дослідження особливостей формування тарифу на газ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основна увага в публікаціях українських вчених та практиків приділялася питанням управління підприємствами газотранспортної галузі та його удосконалення.

Як стверджується [1], недостатньо детально в існуючій науковій літературі висвітлено особливості застосування різних видів тарифів щодо окремих категорій споживачів, зокрема, для промислових і привірвняних до них споживачів, бюджетних організацій, установ централізованого теплопостачання, населення тощо, потребують додаткових досліджень і питання регулювання тарифів природних монополій, зокрема і в енергетичній сфері, про що свідчать публікації [2; 3; 4; 5; 6; 7].

Проте у всіх вищенаведених розробках неповністю визначено проблеми механізму тарифоутворення, зокрема у газорозподільних підприємствах.

Актуалізується та ініціюється газорозподільними підприємствами [8] необхідність перегляду складових тарифу на їх послуги та дослідження впливаючих факторів через різні обставини. Відповідно до статті 9 Закону України «Про природні монополії» [9] державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій здійснюється на основі принципів, зокрема самоокупності суб'єктів природних монополій. При цьому, відповідно до частини шостої статті 4 Закону України «Про ринок природного газу» тарифи, повинні бути встановленими з урахуванням належного рівня рентабельності. Отже, такі компанії завдяки реформуванню відносин із материнською НАК «Нафтогаз України» покладені в умови самоокупності, а тим самим потребують приведення тарифу на надані послуги розподілу газу до економічно обґрунтованого рівня задля належного фінансування власних витрат, забезпечення належного рівня заробітної плати працівників відповідно до середніх показників по промисловості, зменшення відтоку кваліфікованих кадрів, забезпечення належного фінансування плану заходів пов'язаних з утриманням системи газопостачання у надійному та безпечному стані, а також включення до структури тарифу витрат, обов'язковість сплати яких передбачена на законодавчому рівні, але без джерел їх фінансування.

Враховуючи вищенаведені умови та регульованість тарифу на послуги даних підприємств при удосконаленні механізму тарифоутворення, слід враховувати: ціну природного газу, який використовується на виробничо-технологічні витрати та власні потреби; вартість палива, матеріалів, електроенергії, комплектуючих; вартість послуг; витрат пов'язаних зі сплатою обов'язкових податків; рівень мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімум, середньої заробітної плати у інших галузях; наявність додаткових витрати, обов'язковість сплати яких передбачена нормативними документами, а джерела сплати – відсутні.

Літературний огляду та практичні реалії доводять, що за межами відомих досліджень залишився структурний аспект формування тарифу на послуги розподілу газу в цій галузі, вивчення всіх складових потребує уваги в умовах постійних змін через реформування та удосконалення відносин як між підприємствами досліджуваної галузі, так і у стосунку до кінцевих споживачів.

Формулювання мети статті. Мета даної статті полягає в розробці теоретичних та методичних аспектів для дослідження складових тарифу на розподіл газу газорозподільними підприємствами та вивчення місця такого тарифу в структурі ціни газу для споживачів для подальшого удосконалення механізму тарифоутворення на послуги розподілу газу газорозподільними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої цілі використовуємо методику структурного аналізу. Цей метод дослідження статичних (сталих) характеристик ієрархічно впорядкованої системи шляхом виділення в ній підсистем і елементів різного рівня дозволяє визначити відносини і зв'язки між ними. Об'єктами дослідження структурного аналізу в даному випадку є тариф на розподіл газу газорозподільними підприємствами як представлений варіант впорядкованої системи, структура якої буде виявлена в процесі декомпозиції системи, що дозволить всебічно оцінити властивості системи в цілому.

Загалом структура – це такий спосіб сполучення (організації) будь-яких предметів (елементів) між собою, при якому утво-

рюється новий предмет, що має свої специфічні емерджентні (цілісні) властивості. Структурний аналіз – це метод дослідження, який полягає у виділенні окремих структур, що дозволяє всебічно вивчити складні суспільно об'єкти, їх функціональну структуру [10]. Сам механізм ціноутворення в енергетичній галузі, базується на сукупності певних, визначених наукою, науковцями, нор-

мативно-законодавчими актами чи рішеннями відповідних посадових осіб та регулюючих органів тощо, складових. В Україні на теоретично-законодавчому рівні визначено ціну на газ, як показник, що складається з вартості газу, вартості поставки, тарифу на транспортування магістральними трубопроводами, тарифу на транспортування розподільними трубопроводами (рис. 1).

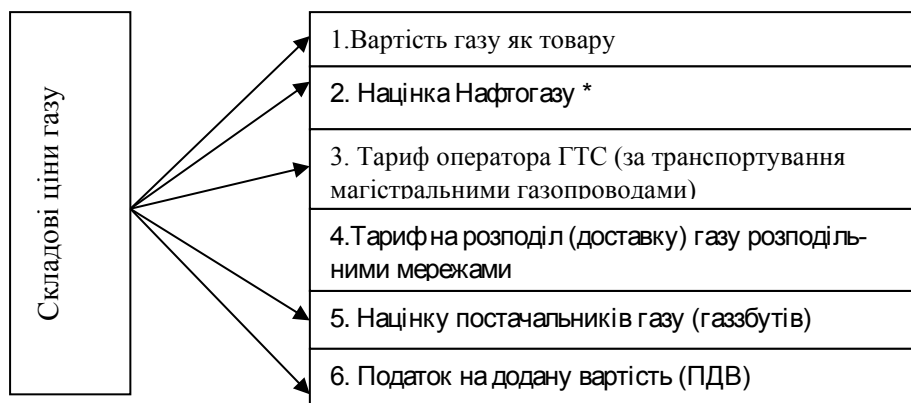

Рис.1 Структура ціни газу (сформовано автором на основі [11])

1. Вартість газу як товару на законодавчому рівні зафіксовано як таку, що [12] з 1 січня 2020 р. НАК «Нафтогаз України» здійснює продаж/постачання природного газу за цінами, що встановлюються продавцем (постачальником) і покупцем (споживачем), але не вище рівня, який, зокрема, враховує середньоарифметичне значення фактичних цін (End of Day) природного газу на наступну добу поставки газу (Day-Ahead and Weekend) на нідерландському газовому хабі (TTF) за період 1–22 числа місяця постачання газу відповідно до інформації біржі Powernext/EEEX, різницю (спред) між ціною на хабі TTF та кордоні України і тариф на послуги транспортування природного газу для точки входу в Україну на міждержавному з'єднанні з Польщею/Словаччиною/Угорщиною.

2. Націнка Нафтогазу [12]: «З 1 січня 2020 р. ціна придбання природного газу не може бути вищою за ціну продажу природного газу, визначену відповідно до пункту 13 цього Положення, за вирахуванням торговельної надбавки (націнки) НАК «Нафтогаз України» на рівні 1,917 відсотка зазначеної ціни.».

3. Тариф оператора ГТС (за транспортування магістральними газопроводами)

включає в себе вартість транспортування природного газу магістральними трубопроводами, його закачування до підземних сховищ, зберігання та відбір, а також виробничо-технічні втрати газу. Іншими словами, цей тариф визначається питомими витратами державної компанії ПАТ «Укртрансгаз» для забезпечення газом побутових потреб населення. Тариф на транспортування є диференційованим відповідно до територій ліцензованої діяльності підприємств з газопостачання та газифікації. Його розмір розраховується та встановлюється НКРЕКП. Загалом, тариф на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу – виражена у грошовій формі вартість забезпечення у планованому періоді замовнику обсягу замовленої потужності, вираженої в 1000 м³ (одиницях енергії) до одиниці часу в точках входу в газотранспортну систему та точках виходу з газотранспортної системи [13].

4. Тариф на розподіл (доставку) газу [14]: Вартість послуги розподілу природного газу визначається як добуток 1/12 річної замовленої потужності об'єкта (об'єктів) споживача на тариф, встановлений регулятором для відповідного оператора ГРМ із розрахунку місячної вартості одного кубічного

метра замовленої потужності. Рахунки з платою за доставку газу отримують всі клієнти операторів ГРМ, яким надано технічну можливість в будь-який час використовувати газ для своїх потреб. Кожний клієнт оператора ГРМ, підключений до газопроводу, має можливість використовувати газ будь-коли. Цілодобове забезпечення такої можливості для всіх клієнтів є обов'язком операторів ГРМ і фінансується за їх рахунок: відповідно до договору на розподіл (доставку) газу.

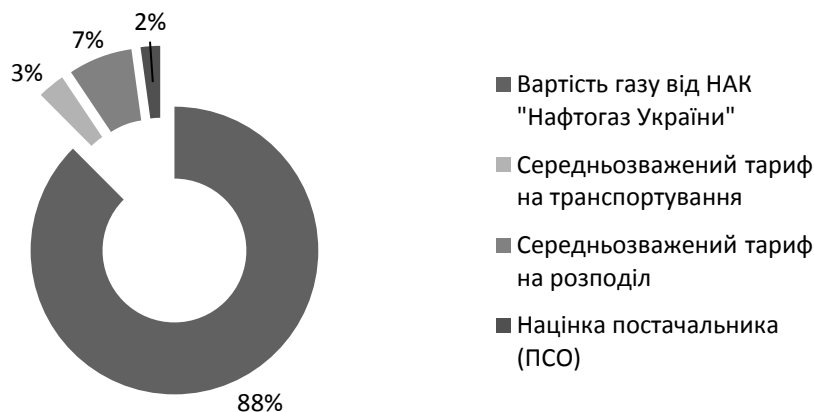

Рис. 2 Структура ціни газу для побутових споживачів з ПДВ (на прикладі 8,54892 грн. за куб. м на 1 листопада 2018), % [11]

При цьому важливим для оцінки зв'язку тарифо- та ціноутворення на енергетичному ринку є факт нарахування ПДВ на кожен складовий елемент даної системи.

При аналізі саме тарифоутворення на послуги газорозподільних компаній важливим є початкове визначення ключових елементів системи розподілу газу, задля коректного визначення як складових, так і причино-наслідкових зв'язків в процесі встановлення тарифу.

Для порівняно глибокого пізнання цього тарифу, як досліджуваного об'єкта, слід проаналізувати компонентну структуру. Компонентна (точніше, функціонально-компонентна) структура об'єкта – це склад, сукупність його функціональних компонентів (галузей, видів діяльності, інтеграцій, агрегацій), які розкривають його роль в процесах спеціалізації і комплексоутворення (зовнішній і внутрішній аспекти функції).

В даній системі початковим елементом можна вважати оператора ГТС (газорозподільне підприємство), що транспортує газ магістральними газопроводами (розподільними мережами) від газорозподільної станції на

5. Націнку постачальників газу (газзбутів) (граничний рівень 2,5% від оптової ціни газу)

6. Податок на додану вартість, який нараховується у розмірі 20% від суми перелічених вище складових.

При всьому вищезазначеному складові ціни на газ для побутових споживачів розподілено таким чином (рис. 2).

відгалуженні магістралі до об'єкта споживача. За надання послуг такого характеру підприємство отримує відповідну складову роздрібною ціни – тариф на транспортування або розподіл.

В межах даного дослідження детальніше розглянемо газорозподільну компанію, як суб'єкта ринку у ролі оператора газорозподільної мережі.

Газорозподільні підприємства в Україні виникли в середині минулого століття в період масової газифікації. Вони створювалися для побудови газорозподільних мереж і їх експлуатації, також у їхню відповідальність було покладено весь комплекс робіт з безпечного та безперебійного постачання газу споживачам, в тому числі доставка та продаж.

У 2015 році такі компанії були реформовані за європейською моделлю: від них відокремили функцію продажу газу. Торгівлею зайнялися спеціальні компанії-постачальники, після чого газорозподільні підприємства перетворилися в операторів газорозподільних мереж (ГРМ). Тепер їхнє функціо-

нальне навантаження у наданні послуг із доставки і розподіл газу по мережах від магістральних газопроводів до кожного споживача. Також в компетенцію газорозподільних компаній-операторів ГРМ відноситься підтримка мережі та обладнання в робочому стані, приймання аварійних викликів і усунення аварійні ситуації, що часто загрожують життю і здоров'ю людини, надавання послуги та консультації в центрах обслуговування клієнтів. Аварійно-диспетчерська служба операторів «ГРМ 104» забезпечує безпеку споживачів.

Затверджений Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), Кодекс газорозподільних систем [15] визначає взаємовідносини оператора газорозподільних систем – газорозподільну компанію із іншими суб'єктами ринку природного газу, серед яких:

- оператори суміжних газорозподільних систем;
- газодобувні підприємства та виробники біогазу або інших видів газу з альтернативних джерел, які підключені (планують приєднатися) до ГРМ;
- споживачі, які підключені до ГРМ;
- постачальники природного газу, які планують чи здійснюють постачання природного газу споживачам, підключеним до газорозподільної системи оператора ГРМ;
- замовники приєднання власних об'єктів до ГРМ.

Також Кодекс визначає правові, технічні, організаційні та економічні засади функціонування газорозподільних систем з приводу здійснення послуг з розподілу природного газу.

Відповідно до визначення, зафіксованого у Типовому договорі розподілу природного газу [14], послуга з розподілу природного газу – це послуга оператора ГРМ, яка надається споживачу та включає в себе забезпечення цілодобового доступу споживача до газорозподільної системи і розподіл (переміщення) належного споживачу (його постачальнику) природного газу газорозподільною системою з метою його фізичної доставки до межі балансової належності об'єкта споживача.

При існуванні такої системи для споживачів актуалізується питання про встановлення тарифу на послугу з розподілу природного газу, а саме питання щодо виконавчих органів, які визначають вартість та щодо всіх складових елементів при тарифоутворенні, якими керуються газорозподільні компанії.

Тарифи на розподіл газу розраховуються і встановлюються НКРЕКП окремо для кожного газорозподільного підприємства, а роздрібні ціни на газ з урахуванням всіх тарифів і зборів для побутових споживачів (населення) з 1 травня 2019 року розрізняються залежно від зони обслуговування.

При чому з 1 квітня 2016 року набули чинності нові правила, за якими всі споживачі повинні оплачувати природний газ та послуги з його доставки за різними договорами: за використаний газ – компанії-постачальнику; за доступ до потужностей газових мереж – відповідному Оператору. За роздільними рахунками за газ і його доставку на сьогоднішній день платять всі споживачі. Для зручності таких споживачів рахунок постачальника зазвичай включає вартість транспортування і розподілу газу. Тариф на послуги розподілу природного газу – це грошове відображення вартості надання послуги за її кількісну одиницю.

Планована тарифна виручка – планований дохід суб'єкта господарювання на планований період для фінансування його обґрунтованих витрат, пов'язаних з наданням послуг розподілу природного газу. Дохід суб'єкта господарювання – це тарифна виручка отримана від надання послуг розподілу природного газу за установленим НКРЕКП тарифом.

Зокрема, структура тарифу – перелік елементів витрат суб'єкта господарювання при здійсненні відповідного виду діяльності, що групуються за елементами витрат собівартості відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року № 318, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 року за № 27/4248, та витрат із прибутку [16].

Проведемо структурний аналіз на прикладі проектного тарифу на послуги розподілу природного газу, сформованого ПАТ «Івано-Франківськгаз» (без урахування

ПДВ) відповідно до Тимчасової методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу (підпункт 3 пункту 8.6 глави 8) (табл. 1)

Таблиця 1

Результат структурного аналізу на прикладі проектного тарифу на послуги розподілу природного газу, сформованого ПАТ «Івано-Франківськгаз» (без урахування ПДВ)

№ з/п	Показники (елементи витрат) річної планованої тарифної виручки	Значення показників, тис. грн.	Структурне співвідношення складових показників до значення тарифу на послуги розподілу природного газу, %
1	Тариф на послуги розподілу природного газу, грн за 1000 м ³	2 245,60	100
2	Планована тарифна виручка (дохід), усього	1 482 548,2	100
2.1	Плановані виробничі витрати, усього	1 340 338,3	90
2.1.1	Матеріальні витрати, усього	309 642,0	21
2.1.1.1	у т. ч.: вартість газу на технологічні та власні потреби	287 927,8	19
2.1.1.2	вартість матеріалів (паливо, електроенергія, витрати на ремонт, інші матеріальні витрати)	21 714,3	1
2.1.2	Витрати на оплату праці	374 602,0	25
2.1.3	Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	82 412,0	6
2.1.4	Амортизаційні відрахування	25 298,9	2
2.1.5	Інші витрати, усього	548 383,4	37
2.1.5.1	перевірка та ремонт лічильників	4 300,0	0
2.1.5.2	витрати, пов'язані з експлуатацією газорозподільних систем, власником яких є держава	13407,6	1
2.1.5.3	витрати на оплату оператора газотранспортної системи обсягу замовленої потужності в точках виходу з газотранспортної системи	109 855,6	7
2.1.5.2	інші витрати *	420 820,2	28
2.1.6	Витрати на встановлення індивідуальних лічильників газу населенню	0,0	0
2.1.7	Сервісні центри з перевірки та ремонту лічильників газу	0,0	0
2.2	Прибуток, усього	142 209,9	10
2.2.1	у т. ч. податок на прибуток	75 200,1	5
2.2.2	прибуток на капітальні вкладення	0,0	0

Довідково: Обсяг розподілу природного газу, усього, 660,2 тис. куб. м

Джерело: розраховано за: [17]

Проектний тариф на послуги розподілу природного газу газорозподільними компаніями регулюється НКРЕКП. Відповідно до Тимчасової методики [18] такий тариф включає планову тарифну виручку, що забезпечить рівень рентабельності у розмірі 10,6%.

При цьому, із планованої суми прибутку вираховується податок на прибуток у сумі 75200,1 тис. грн. відповідно до вимог Податкового кодексу, а решта сума прибутку (67009,8 тис. грн., або 5% від планованих виробничих витрат) буде використана товариством на поточні та додаткові зобов'язання, зокрема для:

– забезпечення виплат працівникам соціального характеру, передбаченого умовами Колективного договору;

– забезпечення інших платежів та зобов'язань, які виникають в результаті провадження діяльності з розподілу природного газу.

Структурний зріз планової виручки газорозподільного підприємства для забезпечення потрібної прибутковості має вигляд (рис 3.)

Рис.3 Структура планової тарифної виручки (сформовано автором на основі [17])

Як видно на рисунку 3, планові виробничі витрати складають велику долю, розглянемо їх структуру окремо детальніше (рис. 4).

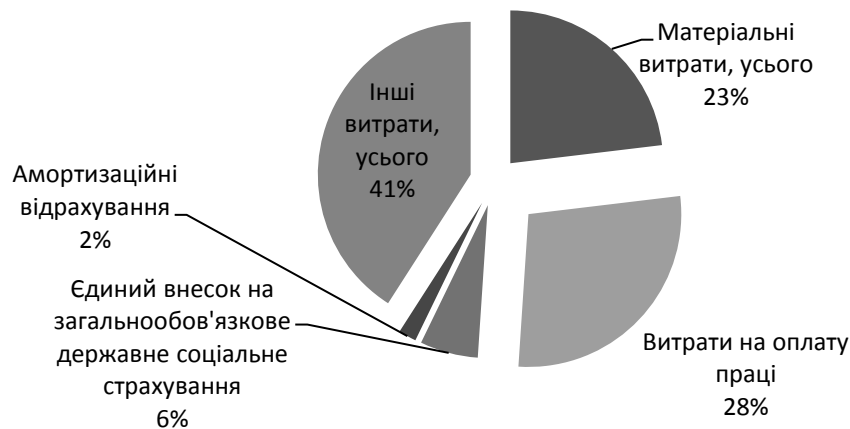

Рис.4 Структура планових виробничих витрат (сформовано автором на основі [17])

Згідно проектному тарифу на 2019 рік розгляданої газорозподільної компанії матеріальні витрати (паливно-мастильні матеріали, електроенергія, комплектуючі, тощо) складають 23 % від загальної суми планових виробничих витрат. Зокрема, матеріальні витрати даного підприємства у структурному відношенні складається із двох складових [16]:

1) витрати у сумі 21714,3 тис. грн. (7% від загальної суми матеріальних витрат – 309642 тис. грн.), розрахована виходячи з їх потреби для забезпечення виробничо-господарської діяльності з урахуванням прогнозованих цін на матеріали, паливо, електроенергію, тощо та з урахуванням прогнозованого індексу інфляції на 2019 рік, передбаченого

постановою КМУ від 11.07.2018 № 546 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2019–2021 роки»;

2) витрати у частині вартості природного газу, який використовується на виробничо-технологічні та власні потреби (послуга балансування) (93 % від загальної суми матеріальних витрат – 309642 тис. грн.), ці витрати у сумі 287927,8 тис. грн. розраховані виходячи з фактичних обсягів ВТВ, які склалися у продовж останніх років у кількості 30,365 млн. куб. м та обсягів газу на власні потреби у кількості 0,412 млн.куб.м та діючої у грудні 2018 року ціни послуги балансування природного газу у розмірі 9355,3 грн. за 1000 куб. м. (рис. 5)

Рис.5 Структура матеріальних витрат (сформовано автором на основі [17])

Повернемося до розгляду рис. 4. Крім матеріальних витрат з їх складовими, до планових виробничих витрат відносять витрати на оплату праці (28 % від загальної суми 1340338,30 тис. грн. планових виробничих витрат). Розрахунок витрат на оплату праці, проведено відповідно до вимог розділу 6 Тимчасової методики розрахунку тарифу, що враховує показники [16; 18]:

- середню заробітну плату в розрахунку на одного штатного працівника, зайнятого у промисловості;

- прогнозованого річного індексу зростання номінальної заробітної плати та індексу споживчих цін у середньому до попереднього року відповідно до основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2019 рік (постанова КМУ від 11 липня 2018 р. № 546).

Для розрахунку витрат на оплату праці застосований приведений рівень середньої заробітної плати, який обчислено на основі середньої заробітної плати у розрахунку на одного штатного працівника за січень-жовтень 2018 р. по промисловості і який склався в регіоні за січень-жовтень 2018 р. (9425 грн.) та коефіцієнта її росту розрахованого виходячи з прогнозованих індексів на 2019 р. Розрахунок витрат на оплату праці проведено з урахуванням оптимальної для забезпечення діяльності з надання послуг розподілу чисельності персоналу у кількості 2284 осіб.

При цьому слід зазначити, що фактична (оптимальна) чисельність персоналу становить 80% від нормативної, потреба якої розрахована виходячи з обсягів робіт при обслуговуванні, утриманні та експлуатації газорозподільних мереж (протяжності газових мереж, кількості ГРП, ШРП, БРТ, станцій катодного захисту, систем хімзахисту, вузлів

обліку газу, споживачів, автотранспорту, тощо) з урахуванням періодичності їх обслуговування та затверджена штатним розписом товариства. Отже, витрати на оплату праці плануються у сумі 374602 тис. грн. Рівень середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника фактично зайнятого наданням послуги розподілу планується у розмірі 13668 грн., що дозволяє зменшити відтік кваліфікованих кадрів, адже упродовж останніх років плінність кадрів через низький рівень оплати праці складає близько 15%, тобто щорічно звільняється близько 320 осіб [16].

Витрати у частині «нарахування на заробітну плату» – це наступна складова, що становить 6 % від загальної суми планових витрат даної газорозподільної компанії (рис. 4). Величина витрат розрахована виходячи зі ставки єдиного соціального внеску, встановленого законодавством у розмірі 22,0% від витрат на оплату праці.

Амортизаційні відрахування – 2 % від загальної суми планових витрат товариства, що надає послуги із розподілу газу. Величина витрат планується на рівні фактичної (бухгалтерської) амортизації 2018 р. При цьому слід зазначити, що планована у тарифі величина амортизації є джерелом інвестицій для Плану розвитку на 2019 р. Найбільшу частку 41 % від суми планових виробничих витрат становлять інші витрати [16], серед яких:

1. Витрати у частині відрахування плати за надане в експлуатацію державне майно, що обліковується на балансі Оператора. Величина витрат у сумі 13407,6 тис. грн. розрахована відповідно до умов Договору, укладеного між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України (Орган Управління) та ПАТ «Івано-Франківськгаз» (Оператор) від 24 травня 2017 р. №

240517/08-Іф-ГРМ «Договір експлуатації газорозподільних систем або її складових» у розмірі 10% від залишкової вартості державного майна. При цьому для розрахунку застосована залишкова вартість державного майна у сумі 134075816,5 грн., яка узгоджена сторонами договору (протокол наради від 20 березня 2018 р., лист Міністерства енергетики та вугільної промисловості України №31,3-ВИХ/401-18 від 23.03.2018 р.).

2. Витрати по сплаті внесків на регулювання (НКРЕКП), які плануються відповідно до Порядку розрахунку та встановлення ставки внесків на регулювання, затверджених постановою НКРЕКП від 06.04.2017 р. № 491. Величина витрат розрахована на основі планованого доходу (планованої тарифної виручки) та ставки внесків на регулювання (0,1%), передбаченого постановою НКРЕКП і становить 1482,0 тис. грн., яка у проекті тарифу включена до елемента «Інші витрати».

3. Витрати на заміну лічильників та створення їх обмінного фонду. Необхідність у таких витратах пов'язана з виконанням значних обсягів робіт по повірці побутових лічильників газу населенню, які виконуються відповідно до вимог ЗУ «Про метрологію та метрологічну діяльність» та заміною лічильників газу, як таких, що не відповідають вимогам комерційного обліку після проведення їх повірки (вимоги гл. 8 розділу X Кодексу ГРМ, яким передбачено створення обмінного фонду приладів обліку газу в межах 3 % від встановленої кількості приладів обліку у населення). Планована сума коштів на створення обмінного фонду лічильників дозволить поповнити обмінний фонд лічильників, що, в свою чергу, скоротить витрати, підвищить продуктивність праці та збільшить обсяги робіт, пов'язаних з повіркою побутових лічильників газу населенню. Крім того, плановані витрати на заміну лічильників дадуть можливість провести їх заміну у населення, як таких що не відповідають вимогам комерційного обліку за результатами їх повірки, що сприятиме частковому зменшенню втрати природного газу при його вимірюванні побутовими лічильниками. При цьому планована сума коштів розрахована у сумі 16276,6 тис. грн, яка є джерелом Плану розвитку на 2019 р., і у проекті тарифу включена до елемента «Інші витрати».

4. Витрати на оплату оператору газотранспортної системи обсягу замовленої потужності в точках виходу з газотранспортної системи. Величина витрат у сумі 109855,6 тис. грн. розрахована виходячи з тимчасових тарифів на послуги транспортування природного газу для внутрішніх точок входу і точок виходу в/з газотранспортну(ої) систему(и) на перший рік другого регуляторного періоду для АТ «УКРТРАНСГАЗ», затверджених постановою НКРЕКП від 21.12.2018 року у розмірі 157,19 грн. за 1000 куб. м на добу та планованих обсягів надходження природного газу у кількості 698,87 млн.куб.м.

5. Витрати на капітальні вкладення. Відповідно до частини першої статті 42 Закону України «Про ринок природного газу» з метою забезпечення безпеки, надійності, регулярності та якості постачання природного газу газорозподільною системою та з урахуванням законодавства з питань охорони довкілля та ефективності енергозбереження, оператор газорозподільної системи розробляє та щорічно подає на затвердження Регулятору план розвитку газорозподільної системи на наступні 10 років. Враховуючи те, що система газопостачання області експлуатується зі значно перевищеними термінами її експлуатації, виникає потреба у виконанні значних обсягів робіт пов'язаних з заміною та капітальним ремонтом системи газопостачання. Тих коштів, які з року у рік передбачалися структурою тарифів у частині амортизаційних відрахувань у сумі 17561,6 тис. грн. є недостатньо для утримання системи газопостачання у надійному стані. Отже, для забезпечення безпеки, надійності, регулярності та якості постачання природного газу газорозподільною системою, а саме заходів, передбачених Планом розвитку газорозподільної системи плануються витрати на капітальні вкладення у сумі 50597,8 тис.грн., що у проекті тарифу включена до елемента витрат «Інші витрати».

6. Витрати у частині послуги балансування. Зазначена витрати базуються на розрахунку втрат природного газу при його вимірюванні побутовими лічильниками у разі неприведення обсягу газу до стандартних умов. За таких умов розрахункова величина втрат складає 7874,091 тис.куб.м що в грошовому еквіваленті з застосуванням вартості

послуги балансування, яка склалася за грудень 2018 року у сумі 9355,3 грн. за 1000 куб. м, становитиме 73664,4 тис.грн. без ПДВ, яка у проекті тарифу включена у елемент витрат «Інші витрати».

7. Витрати у частині погашення реструктуризованої заборгованості за природний газ. Зазначені витрати плануються у сумі 23860,0 тис. грн., що відповідають річній сумі оплати з забезпечення поточних зобов'язань перед НАК «Нафтогаз України» та ДК Газ України, відповідно до Договорів на реструктуризацію заборгованості, зокрема:

– перед ДК Газ України у частині сплати реструктуризованої заборгованості у сумі 7660,0 тис.грн. у рік, відповідно до Закону України від 12.05.2011 року №3319/УІ;

– перед НАК «Нафтогаз України» у сумі 16200 грн. у рік.

Зазначені витрати включені у проект тарифу у елемент витрат «Інші витрати».

8. Компенсація недоотриманої тарифної виручки на оплату за ВТВ та власні за 2014–2018 рр. Діючі протягом 2014–2018 років тарифи на послуги розподілу природного газу не забезпечували покриття фактично понесених витрат як у цілому для забезпечення експлуатаційної діяльності, так і у частині складової тарифу «вартість природного газу використаного на ВТВ та власні потреби» (послугу балансування).

Така ситуація склалася з незалежних від товариства причин, і спричинена двома факторами впливу, це падіння обсягів природного газу у порівнянні з затвердженими тарифними та різниця у цінах, яка склалася між фактичною ціною придбання природного газу для потреб ВТВ та власних (послуга балансування) та ціною, яка була врахована у діючих тарифах, що в свою чергу призвело до виникнення заборгованості за природний газ (послугу балансування) використаний на ВТВ та власні потреби.

Незважаючи на те, що починаючи з квітня 2015 року, НКРЕКП у структуру тарифу включає дві її складові, а саме: «Компенсація різниці в цінах на ВТВ за 2014 рік та І квартал 2015 року» та «Компенсація недоотриманої тарифної виручки у зв'язку із зменшенням обсягів розподілу природного газу у 2014 році», отримання яких відповідно

до протокольного рішення НКРЕКП мали цільове використання, тобто направлялися виключно на погашення заборгованості за ВТВ перед НАК «Нафтогаз України», що відповідно підтверджено актом перевірки, але цих фактично отриманих коштів було недостатньо для проведення повних розрахунків. Так, на сьогодні непогашеною є заборгованість перед НАК «Нафтогаз України» у сумі 44778,7 тис. грн. з урахуванням ПДВ. Крім цього, у 2015 - 2018 роках із-за невідповідності рівня встановлено тарифу, що зумовлено різницею у ціні придбання обсягів газу для потреб ВТВ та власних (послуги балансування) у порівнянні з закладеною у тарифах, товариство знову у продовж цих років недоотримує значних сум коштів для фінансування цих витрат. При цьому, тільки у 2016 році, внаслідок збільшення обсягів розподілу за рахунок Бурштинської ТЕС, товариству було достатньо коштів для фінансування витрат у частині вартості газу для ВТВ та власних потреб..

З огляду на зазначене, за період 2014–2018 роки, частина вартості природного газу (послуга балансування), який використаний на ВТВ та власні потреби залишається без джерел фінансування, а це кошти розраховані з $K=1$ у сумі 224970,9 тис. грн. без урахування ПДВ, що і пропонується до відшкодування, що у проекті тарифу включена до елемента витрат «Інші витрати».

Висновки. Тож проаналізувавши детально кожен складову планової тарифної виручки на прикладі ПАТ «Івано-Франківськгаз» та виділивши структурне співвідношення окремих складових, можна підвести результати.

Газорозподільні компанії законодавчо покладені в умови самоокупності на фоні значної регульованості державними органами в питаннях формування тарифу. Це зумовлює накопичення недоотриманої тарифної виручки роками (2014–2019 роки) і провокує неспроможність виконувати план розвитку через нестачу частини коштів із тарифу. Але з іншого боку, розглянувши всі складові планового тарифу на досліджуваному підприємстві, можна відчувати всю складність та ієрархічність зв'язків, які діють у даній стратегічній галузі, де газорозподільні

підприємства мають свою історію розвитку і функціонального навантаження.

Результуючи дослідження тарифо- та ціноутворення на енергетичному ринку, особливо в контексті відносин відповідних елементів газотранспортної системи та кінцевих

споживачів, важливо в подальшому розглянути досвід різних країн та регіонів, адже проблематика стосується саме державно-регулюючого процесу.

Література

1. Лінчевський М. П. Аналіз методик, що застосовуються при розрахунку тарифів на транзит та транспортування газу в країнах ЄС та в Україні / М. П. Лінчевський, О. Е. Луцук, Н. М. Лінчевська // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2012. – № 2 (32). – С. 53–59.

2. Венгер В. В. Державне регулювання цін на продукцію природних монополій / В. В. Венгер // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 82.

3. Проблемы совершенствования цен и тарифов в газовой промышленности / [В. Д. Щекина, В. А. Корнеева, З. Г. Акулова и др.] // Проблемы экономики газовой промышленности: сборник статей. – М. : Газоил пресс, 2001. – 352 с.

4. Система цен и эффективность хозяйствования / [В. И. Тарасов, В. Г. Герасимова, П. П. Мезян и др.] – Минск : Наука и техника, 1991. – 248 с.

5. Уткин Э. А. Цены. Ценообразование. Ценовая политика / Э. А. Уткин. – М. : Ассоциация авторов и издателей «Тандем». Изд-во ЭКМОС, 1998. – 224 с.

6. Фурман И. Дифференциация цен на газ в зависимости от режимов газопотребления / И. Фурман // Газовая промышленность. – 1997. – №6. – С. 7–9. 169.

7. Цапулин А. И. Цены и ценообразование в системе маркетинга: Учебное пособие / А. И. Цапулин. – М. : Филинь, 1998. – 448 с.

8. ПАТ «Івано-Франківськгаз» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://if.104.ua/ua/services/zaplatiti-za-gaz/tarifi-na-gaz/id/proekt-strukturi-tarifu-na-poslugi-z-rozpodilu-pri-32390>

9. Закону України «Про природні монополії» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>

10. Роль структурного аналізу в суспільній географії / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/795-rol-strukturnogo-analizu-v-suspilnij-geografiji>

11. Ціни на природний газ для населення / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://104.ua/ua/gas-and-money/id/tarifi-na-transportuvannja-gazu-8780>.

12. Постанова «Про внесення змін до «Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу»» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2020-p>

13. Постанова «Про затвердження «Методики визначення та розрахунку тарифів на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок

виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1384-15>

14. Постанова «Про затвердження «Типового договору розподілу природного газу» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1384-15>

15. КОДЕКС газорозподільних систем / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15>

16. Обґрунтування щодо необхідності перегляду тарифу на послуги розподілу природного газу на 2019 рік для ПАТ «Івано-Франківськгаз» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://if.104.ua/ua/services/zaplatiti-za-gaz/tarifi-na-gaz/id/proekt-strukturi-tarifu-na-poslugi-z-rozpodilu-pri-32390>

17. Розрахунок тарифу (ПРОЕКТ) на послуги розподілу природного газу на 2019 рік для ПАТ «Івано-Франківськгаз» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://if.104.ua/ua/services/zaplatiti-za-gaz/tarifi-na-gaz/id/proekt-strukturi-tarifu-na-poslugi-z-rozpodilu-pri-32390>

18. Про затвердження «Тимчасової методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389874-18>

Reference

1. Linchevsky, M.P., Lutsyk, O.E., & Linchevska, N.M. (2012). Analiz metodyk, shcho zastosovuiutsia pry rozrakhunku taryfiv na tranzyt ta transportuvannia hazu v krainakh ES ta v Ukraini. Naukovyy visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu, 2 (32), 53-59.

2. Venher, V.V. (2005). Derzhavne rehuliuвання tsin na produktsiyu pryrodnykh monopoliy. Finansy Ukrainy, (3). 82.

3. Shchekina, V.D., Korneeva, V.A., Akulova, Z.G. «et. al.» (2001). Problemy sovershenstvovaniya tsen i tarifov v gazovoy promyshlennosti. Proceedings of: Problemy ekonomiki gazovoy promyshlennosti. Moskva: Gazoyl press.

4. Tarasov, V.I., Gerasimova, V.G., Mezyan, P.P. «et. al.» (1991). Sistema tsen i effektivnost khozyaystvovaniya. Minsk: Nauka i tekhnika.

5. Utkin, E.A. (1998). Tseny. Tsenoobrazovanie. Tsenovaya politika. Moskva: Assotsiatsiya avtorov i izdateley «Tandem», Izdatelstvo EKMOS.

6. Furman, I. (1997). Differentsiatsiya tsen na gaz v zavisimosti ot rezhimov gazopotrebleniya. Gazovaya promyshlennost. (6), 7-9.

169. Furman, I.Ya. (2001). Uchet rezhyrov gazopotrebleniya v tsenakh na gaz. Proceedings of: Problemy ekonomiki gazovoy promyshlennosti. Moskva: Gazoil press.
7. Tsapulin, A.I. (1998). Tseny i tsenoobrazovanie v sisteme marketinga. Moskva: Filin.
8. PAT «Ivano-Frankivskhaz». Retrieved from <https://if.104.ua/ua/services/zaplatiti-za-gaz/tarifi-na-gaz/id/proekt-strukturi-tarifu-na-poslugi-z-rozpodilu-pri-32390>
9. Zakon Ukrainy «Pro pryrodni monopolii». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>
10. Rol strukturnoho analizu v suspilniy heohrafiy. Retrieved from <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/795-rol-strukturnogo-analizu-v-suspilnij-geografiji>
11. Tsiny na pryrodnyy gaz dlia naselennia. Retrieved from 104.ua <https://104.ua/ua/gas-and-money/id/tarifi-na-transportuvannja-gazu-8780>
12. Postanova «Pro vnesennia zmin do «Polozhennia pro pokladennia spetsialnykh oboviazkiv na subiektiv rynku pryrodnoho hazu dlia zabezpechennia zahalnosuspilnykh interesiv u protsesi funktsionuvannia rynku pryrodnoho hazu». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2020-p>
13. Postanova «Pro zatverdzhennia «Metodyky vyznachennia ta rozrakhunku taryfiv na posluhy transportuvannia pryrodnoho hazu dlia tochk vkhodu i tochk vykhodu na osnovi bahatorichnoho stymuliuuuchoho rehuliuвання». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1384-15>
14. Postanova «Pro zatverdzhennia «Typovoho dohovoru rozpodilu pryrodnoho hazu». / Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1384-15>
15. KODEKS hazorozpodilnykh system. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15>
16. Obhruntuvannia shchodo neobkhdnosti perehliadu taryfu na posluhy rozpodilu pryrodnoho hazu na 2019 rik dlia PAT «Ivano-Frankivskhaz». Retrieved from <https://if.104.ua/ua/services/zaplatiti-za-gaz/tarifi-na-gaz/id/proekt-strukturi-tarifu-na-poslugi-z-rozpodilu-pri-32390>
17. Rozrakhunok taryfu (PROEKT) na posluhy rozpodilu pryrodnoho hazu na 2019 rik dlia PAT «Ivano-Frankivskhaz». Retrieved from <https://if.104.ua/ua/services/zaplatiti-za-gaz/tarifi-na-gaz/id/proekt-strukturi-tarifu-na-poslugi-z-rozpodilu-pri-32390>
18. Pro zatverdzhennia «Tymchasovoi metodyky vyznachennia ta rozrakhunku taryfu na posluhy rozpodilu pryrodnoho hazu». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389874-18>

СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТАРИФА РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ГАЗА В СОСТАВЕ ЦЕНЫ ДЛЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ

О. А. Столяр, аспирант, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

Методология исследования. Результаты получены за счет использования метода структурного анализа. Этот метод исследования статических характеристик иерархически упорядоченной системы путем выделения в ней подсистем и элементов разного уровня позволяет определить отношения и связей между ними. Объектом исследования структурного анализа в данном случае является тариф на услугу распределения газа газораспределительными предприятиями как вариант упорядоченной системы, структура которой будет обнаружена в процессе декомпозиции системы, позволяющие всесторонне оценить свойства системы в целом.

Результаты. Проанализирован тариф распределения как составляющая цены газа для конечного потребителя, что позволило раскрыть его роль в процессах специализации и комплексообразования области, также проанализирована собственная компонентная структура тарифа, которая отразила совокупность его функциональных компонентов. Проведен структурный анализ на примере проектного тарифа на услуги распределения природного газа ОАО «Ивано-Франковскгаз», рассмотрена каждая составляющая плановой тарифной выручки и выделены структурные соотношения отдельных ее составляющих.

Определено, что газораспределительные компании законодательно помещены в условия самокупаемости на фоне значительной регулируемости государственными органами вопросов формирования тарифа. Это приводит к накоплению недополученной тарифной выручки годами, провоцирует неспособность выполнять план развития из-за нехватки части средств. Но с другой стороны, рассмотрев все составляющие планового тарифа на исследуемом предприятии, раскрыты сложность и иерархичность связей, действующих в данной отрасли.

Новизна. В ходе разработки теоретических и методических аспектов для исследования составляющих тарифа на распределение газа газораспределительными предприятиями и изу-

чения места такого тарифа в структуре цены газа для потребителей с целью дальнейшего совершенствования механизма тарифообразования на услуги таких компаний выявлены ключевые элементы системы распределения газа для корректного определения как составляющих, так и причинно-следственных связей в процессе установления тарифа.

Практическая значимость. Полученные результаты структурного анализа тарифа на распределение газа в составе цены газа для потребителей направлены на изучение тарифообразования на энергетическом рынке, особенно в контексте отношений соответствующих элементов газораспределительной системы и конечных потребителей с дальнейшим с учетом опыта различных стран и регионов и проблематики государственно-регулирующего процесса.

Ключевые слова: тариф на распределение природного газа, газораспределительные компании, структурный анализ, плановая тарифная выручка, плановые производственные затраты, цена газа, услуги газораспределительных компаний.

STRUCTURAL ANALYSIS OF GAS DISTRIBUTION AS A PART OF GAS PRICE FOR CONSUMERS

O. O. Stoliar, post-graduate student, Ivano-Frankivsk National Technical Oil and Gas University

Methods. The results are obtained through the use of structural analysis techniques. This method of studying the static characteristics of a hierarchically ordered system by allocating it subsystems and elements of different levels allows one to determine the relationships and links between them. The object of structural analysis research in this case is the gas distribution tariff for gas distribution companies as a variant of an orderly system, the structure of which will be revealed in the process of decomposition of the system, which allow to evaluate comprehensively the properties of the system as a whole.

Results. This tariff is analyzed as a component of the price of gas for the end consumer, which made it possible to reveal its role in the processes of specialization and complex formation of the industry, also its own component structure of such tariff is analyzed, which reflected the totality of its functional components. A structural analysis is carried out on the example of the project tariff for natural gas distribution services of PJSC «Ivano-Frankivskgas», each component of the planned tariff revenue is examined in detail, and structural relationships of individual components are highlighted.

It has been determined that the gas distribution companies are legislated in terms of self-sufficiency against the background of considerable regulation by the state bodies in matters of tariff formation. This causes the accumulation of under-received tariff revenue over the years, provokes the inability to execute the development plan due to lack of funds. On the other hand, considering all the components of the planned tariff in the enterprise under study, the complexity and hierarchy of the relationships that operate in the industry are revealed.

Novelty. During the development of theoretical and methodological aspects, key elements of the gas distribution system were identified for the correct determination as components, and cause and effect relationships during the tariff setting process for the study of the components of the gas distribution tariff by gas distribution companies and the study of the place of such tariff in the structure of the gas price for consumers in order to further improve the mechanism of tariff formation for the services of such companies.

Practical value. The results of the structural analysis of the gas distribution tariff as a part of the gas price for consumers are aimed at studying the tariff formation in the energy market, especially in the context of relations between the relevant elements of the gas distribution system and end consumers in the future, taking into account the experience of different countries and regions and the problems of state-regulatory process.

Keywords: natural gas distribution tariff, gas distribution companies, structural analysis, planned tariff revenue, planned production costs, gas price, services of gas distribution companies.

Надійшла до редакції 20.01.20 р.